

μῦθος, λόγος, ῥῆμα

Chtěl bych vás dnes stručně seznámit s třemi řeckými pojmy **μῦθος, λόγος, ῥῆμα**.

Nejprve se podívejme do slovníku¹:

ὁ μῦθος [ho mýthos] – slovo, řeč, vypravování, rozmluva, rozvaha, mínění, zpráva, pověst, událost; bajka, děj dramatu; myšlenka, rozhodnutí, závěr, rada; dějiny

ὁ λόγος [ho logos] – počet, účet, platnost, očekávání, uvážení, názor, mínění, důvod, důkaz... mysl, rozum, slovo, záměr, poměr; řeč, mluva, rozmluva, jednání, výrok věštírny, rozkaz, vypravování, pověst... věta, látka, téma, myšlenka...

τό ῥῆμα [to hréma] – řeč, výrok, výpověď, slovo, rozkaz, zákon, poselství; v mluvnici = sloveso

Jak se zdá, pohled do slovníku nám k rozlišení mezi těmito slovy příliš nepomůže. Vyplývá z něj, že všechna tato slova jsou významově spojena s řečí a vyprávěním, ale jejich významové odstíny je třeba hledat v kontextu jejich použití. Následující stručný pohled se zaměřuje na jejich výskyt ve starověké filozofii.

μῦθος je nám asi z uvedeným slov nejsrozumitelnější, protože přešel do češtiny jako „mýtus“ a „mytologie“. Mýtus byl prvotním popisem světa a jeho řádu, který člověku umožňoval správně uspořádat svůj život a začleňovat se do společnosti.

Rád bych na tomto místě odcitoval Patočkův text², který velmi výstižně charakterizuje roli a význam mýtu pro člověka: „Mytické lidstvo – při všem, co nás s ním spojuje – má svou zvláštní stránku, která je nám těžko srozumitelná, že totiž celý jeho život je určen mýtem, ... z určitého hlediska fantastickým myšlením, které – právě jakožto fantastické – se **neobrací k naší běžné každodenní zkušenosti jako ke své míře**, nýbrž obrací se na jedné straně k naší emocionální a na druhé straně k naší imaginativní stránce. **Ale přitom si své vztáženosti k naší imaginativnosti a emocionalitě není vědomo**. Spíše jsou ty fantastické útvary, které nám mýtus sděluje, pochopeny jako skutečnost sama. Na základě mýtu se člověk najednou dostává do oblasti světa a je možno říci, že celý obraz světa je teprve formován v mytickém povědomí...“

Přestože mýtus odpovídal na otázky po počátku světa a po řádu, který ve světě panuje, byly tyto otázky v mýtickém lidstvu nevyslovené (skryté) a mýtus vznikl spontánně bez úmyslu (záměru). Avšak právě ten okamžik dějin lidstva, kdy si člověk tyto otázky položil explicitně, označujeme jako počátek filozofie. Filozofické myšlení se odlišuje od mýtického právě tím (jak uvádí Patočka v citovaném textu), že se obrací k naší každodenní zkušenosti jako ke své míře, formuluje otázky a záměrně se na ně snaží hledat odpovědi, aniž do předu ví jaké tyto odpovědi budou.

Vznik filozofického myšlení nám uvádí do popředí náš další pojem – **λόγος**.

Platón v dialogu Gorgiás rolišuje mezi **μῦθος** a **λόγος** následovně³:

*Nuže poslouvej ... velmi krásné vypravování, jež ty snad budeš pokládati za **báji (μῦθος)**, ... já však za **vypravování skutečnosti (λόγος)**; věci, které hodlám vypravovat, budu ti vypravovat s předpokladem, že jsou pravdivé.*

Platón, *Gorgiás* 523a1-2

¹ Prach, V. *Řecko-český slovník*. 2. vyd. Praha. Vyšehrad, 2005.

² Patočka, J. *Může filozofie zaniknout?* Filozofický časopis, ročník XXXVIII, 1990, číslo 1-2.

³ Petrzelka, J. *Základy řecké filozofické terminologie* [CD-ROM]. Brno. Masarykova Univerzita, 2007; heslo λόγος.

Avšak prvními, kdo toto slovo použili v kontextu filozofického myšlení a přiřadili mu význam „rozumu,“ „pořadajícího principu“ či „aktivního principu“ byli Herakleitos⁴:

*Vůči řeči platné vždy nechápaví jsou lidé,
jak předtím, nežli ji slyšeli, tak poté, co uslyší prvně.*

DK 22 B1, 1-3

Ačkoliv je řeč společná, žijí běžní lidé tak, jako kdyby měli své vlastní vědomí.

DK 22 B2, 6-7

Jestliže vyslechli ne mě, nýbrž řeč, je moudré, aby souhlasili, že všechno jest jedno.

DK 22 B50, 8-9

a Stoikové⁵:

Podle jejich nauky má vesmír dva počátky: činný a trpný. Trpný počátek je podstata bez vlastností, látka, činný je rozum v ní obsažený, bůh.

DL VII 134, 1-4

Do latiny je pak vhodné **λόγος** v tomto kontextu překládat jako „ratio“⁶.

Jak vyplývá z citované ukázky Platóna, má slovo **λόγος** v jeho textu vztah k poznání, k pravdivosti – „označuje se jim *pojmem* či *výměr* věci“⁷.

Aristoteles také používá ve svých Kategoriích slovo **λόγος** pro označení věty⁸.

Také Aristoteles tentokrát ovšem ve spise O vyjadřování (16b 6) říká: „*Sloveso* - **ῥῆμα** - je slovo, které spoluznačí čas, jehož žádná část nemá samostatný význam a jež je vždy označením toho, co se vypovídá o jiném“⁹. Takto je využito slova **ῥῆμα** jako gramatického termínu (sloveso).

Ale **ῥῆμα** má ve starořeckých textech ještě další (významnější) použití. Znamená totiž řeč – promluvu právě tam, kde se zdůrazňuje právě tento *akt promluvy*.¹⁰

V kontextu novozákonní řečtiny je **ῥῆμα** také použito tam, kde jde o zdůraznění *mluvčího samotného* (Boha)¹¹, zatímco slova **λόγος** je užito v případech, kdy je kladen důraz na *obsah* řeči.

Platón také užívá **ῥῆμα** jako opak k **ὄνομα** [onoma] ve smyslu *fráze (sousloví)* vs. *jednotlivé slovo*.¹²

⁴ Kratochvíl, Z. *Hérakleitos. Délský potápěč o Hérakleitově řeči*. Praha. Hermann & Synové, 2006.

⁵ Petrželka, 2007.

⁶ Petrželka, 2007.

⁷ Petrželka, 2007.

⁸ Graeser, A. *Řecká filozofie klasického období*. 1. vyd. Praha. Oikoymenh, 2000, s. 284.

⁹ Floss, K., Navrátil, M. *Úvod do řecké filozofické terminologie a četby*. 1. vyd. Olomouc. Univerzita Palackého, 2002, §115.

¹⁰ Lidell, H.G. *An Intermedia Greek-English Lexicon*. Reprint 1. vyd. Oxford. Oxford University Press, 1889, heslo ῥῆμα.

¹¹ Wiley, H.O. *The Epistle to the Hebrews* [on-line]. Kansas City. Bacon Hill Press, 1959 [cit. 7. října 2007]. Dostupný na WWW: <http://wesley.nnu.edu/wesleyctr/books/3201-3300/HDM3275.PDF>, s. 133.

¹² Lidell, 1889.